

Column

Marcel Canoy

Lekker liegen

Ik heb slecht nieuws. U bent een leugenaar. En ik ook. Wij allen liegen iedere dag. Ik heb goed nieuws. Eigenlijk zijn we desondanks verrassend eerlijk.

Dit is in een paar zinnen de uitkomst van uitgebreid gedragseconomisch onderzoek van Dan Ariely, die onlangs een eredoctoraat mocht ophalen bij de Erasmus Universiteit. Ariely schreef *The (honest) truth about dishonesty*, waarin hij zijn experimenten beschrijft in gewone mensentaal.

We blijken vooral in twee situaties te liegen. Het bekende leugentje om bestwil, wanneer we anderen niet willen beschadigen ('Schat die jurk staat je beeldig, nee je ziet er echt niet als je moeder uit!'). Een andere categorie is 'gelegenheid maakt de dief' — in situaties waarin we weggelopen met een kleine leugen zijn we bereid een beetje te smokkelen.

Vaak zijn we eerlijker dan je misschien zou verwachten. Zo blijken taxichauffeurs en kooplui op de markt blinde mensen niet te bestelen. Een belangrijk motief voor de eerlijkheid is dat we graag een zelfbeeld van een eerlijk mens willen hebben. We zijn maar een klein beetje oneerlijk, omdat we de spiegel dan nog net kunnen bedotten.

Er zijn systematische situaties waarin we bereid zijn verder te gaan. Eén zo'n categorie noemt Ariely het

In ons politieke Pinocchio-land is het dringen nu Geen Peil aan de Tweede Kamer-verkiezingen wil meedoen

'What the hell'-effect. Wanneer we al de drempel zijn overgegaan die ons niet fraai doet ogen in de spiegel, kunnen we 'gratis' verder gaan. Een andere situatie is dat liegen aanstekelijk blijkt. Ben je in een omgeving waarin veel gelogen wordt, dan wordt het gemakkelijker.

Wat gebeurt er als we de inzichten van Ariely toepassen op de huidige politiek? Het is immers dringen in ons politieke Pinocchio-land, nu naast beroepsfabulanten Henk Krol, Thierry Baudet en Jan Roos ook Geen Peil aan de Tweede Kamer-verkiezingen wil meedoen.

Helaas is aan beide versterkende factoren voldaan. Er wordt zoveel feitenvrij materiaal de ether in geslingerd dat de genoemde heren hun leugens zelf zijn gaan geloven. En het werkt aanstekelijk op andere partijen. De SP schaamt zich nergens meer voor om haar zorgfonds te pluggen, en de traditionele middenpartijen doen ook leuk mee met een portie populisme light.

Zijn we gedoemd of is er nog hoop? Ariely geeft aan dat je het mensen een stuk moeilijker kunt maken om te liegen. Zo vullen mensen belasting- of verzekeringsformulieren eerlijker in als ze van tevoren gevraagd wordt om te tekenen voor eerlijkheid in plaats van achteraf.

Voor een Mariëlle Tweebeeke of Petra Grijzen biedt dit kansen als ze straks een verkiezingsdebat moeten leiden. Laat de kemmaantjes eerst plechtig zweren dat ze niet gaan liegen. Voor de pathologische gevallen werkt dat niet, maar de rest gaat peentjes zweten.

Marcel Canoy is distinguished lecturer aan de Erasmus School of Accounting & Assurance. Twitter: @marcelcanoy